

Ungdomsoprør, studenteroprør og universitet.

Spredte minder fra Institut for teoretisk pædagogik i årene efter 1968

Af Thyge Winther-Jensen, professor emeritus i komparativ pædagogik ved DPU

Mine erfaringer med eftervirkningen af det såkaldte ungdomsoprør i 1968 er i dag mest af historisk interesse og måske ikke engang særligt karakteristiske. Jeg blev ansat ved Institut for teoretisk pædagogik, Københavns Universitet, i 1972, året før den nye styrelseslov for universiteterne blev indført. Men den umiddelbare virkning af ungdomsoprøret, der her må betegnes som et studenteroprør, artede sig forskelligt fra institut til institut. Oprøret fik mange ansigter. Størst var virkningen på institutterne under det humanistiske fakultet, men selv her vekslede det, afhængigt af holdningerne i de respektive studenter- og lærergrupper. Instituttet, jeg blev ansat ved, der dengang lå i St. Kannikestræde, dannede rammen om et magisterstudium i pædagogik under det humanistiske fakultet. Studiet var normeret til 6-7 år, antallet af studerende var få, og staben bestod af en professor, to faste lærere (hvoraf jeg selv var den ene) samt en sekretær. Der var ikke meget ”professorvælde” over det, jeg oplevede, hverken som studerende eller senere som ansat – i hvert fald ikke i de første år efter ansættelsen. Den faglige diskussion var fri og åben med betydelig tolerance over for andre og afvigende synspunkter. Undervisningen regelmæssig (næsten uden aflysninger) og fortløbende over år. Beslutninger vedrørende instituttet blev i reglen truffet hen over frokostbordet af staben sammen med de studerende, der den pågældende dag tilfældigvis var inde, måske for at frekventere instituttets lille bibliotek. Et tilbagevendende samtaleemne ved frokostbordet var tema og bidragsydere til tidsskriftet *Pædagogik*, som instituttet var hovedkraften bag. Tidsskriftet udkom fire gange årligt på forlaget Gjellerup. Hvert nummer behandlede et tema, og de forfattere der bidrog – i reglen fire pr. nummer – skrev på opfordring fra redaktøren. Tidsskriftet udkom i årene 1970-78 og tegner tilsammen på udmærket vis instituttets interesseområder i de år.

Denne fagligt frugtbare og uformelle tilstand, hvor de involverede parter egentlig følte, at de var herrer i eget hus og havde den medindflydelse, som de i

kraft af gode argumenter var berettiget til, ændrede studenteroprøret og Styrelsesloven fra 1973 (ved universiteterne i København, Odense og Aarhus fra 1970) afgørende på.

Ungdomsoprør og studenteroprør

Den 19. april 1968 blokerede omkring 100 psykologistuderende Psykologisk Laboratorium på Københavns Universitet i protest mod et i øvrigt skikkeligt professorvælde. Denne begivenhed, der senere blev udråbt til starten på studenteroprøret herhjemme, gav dårligt anledning til andet end en overbærende skuldertrækning fra os, der dengang var studerende på andre fag, men færdedes i samme bygning. Det var først og fremmest en mediebegivenhed og et eksempel på en ny teknik, der senere i udstrakt grad blev taget i brug af oprørets tilhængere.

Det kan være forbundet med vanskeligheder at adskille ungdomsoprør og studenteroprør, men i mine øjne – eller i min optik, som det hedder på ny-akademisk sprog – var ungdomsoprøret langt bredere end studenteroprøret og havde rødder længere tilbage i tiden, i bl.a. 1950'ernes beatnikker, hvor kunstnere i USA, som f.eks. Allen Ginsberg og William Burroughs, tog afstand fra det borgerlige samfund og dets normer med vægten lagt på politisk anarkisme, fred og seksuel frihed. Senere fulgte kampen mod racismen. Den skabte borgerrettighedsbevægelsen, der kulminerede med mordet på Martin Luther King i april 1968. Vietnamkrigen, der for amerikanernes vedkommende for alvor begyndte i 1964 og først afsluttedes i 1975, radikaliserede de unge yderligere i retning af antimilitarisme og fredsbevægelser. Den stigende rigdom gennem 1960'erne pustede endvidere til modstanden mod materialisme og forbrugerisme. Den moderne rytmiske musik udvikledes af bl.a. The Beatles, der havde deres internationale gennembrud i 1963, inden de begyndte at flirte med bevidsthedsudvidende stoffer og østlig filosofi. Midten af 1960'erne blev på denne baggrund årene, hvor store dele af ungdommen, iført cowboybukser og langt hår, kastede sig over den nye musik, de bevidsthedsudvidende stoffer og fri sex. Der eksperimenteredes med nye livsformer i kollektiverne og alternativer til de nedarvede kønsroller i det borgerlige parcelhusliv. I Vesteuropa blev skytset især rettet mod det kapitalistiske samfunds imperialisme, racisme, forurening, de faste kønsroller, seksualmoralen og den påståede autoritetstro. Her blev tillige marxismen – i højere grad end i USA – en bærende ideologi i kampen mod det kapitalistiske samfund. Det kom til at præge kampen på de danske universiteter.

Det vil være urimeligt at frakende de mangeartede strømninger, som vi i dag samler under betegnelsen ungdomsoprøret, enhver fornyelse. Det var på mange måder forfriskende og tiltrængt. Men ved mange institutter på de danske universiteter – i det mindste det, jeg selv var ansat ved – løb ungdomsoprøret ud i et studenteroprør, der korrumperede det faglige miljø gennem futile magtkampe, ideologiske facitløsninger og manglende (fag)historisk bevidsthed, godt hjulpet på

vej af den styrelseslov, der endte med at blive regeringens og undervisningsministeriets svar på kravene om medbestemmelse.

Studereroprør og styrelseslov

Der er ingen grund til i denne sammenhæng at gennemgå detaljerne i den nye styrelseslov. Den var vidtrækkende - og i international sammenhæng enestående - i kraft af sin konsekvente decentralisering og en udstrakt indflydelse for studerende og for det teknisk-administrative personale. Som en nyskabelse blev ansvaret for uddannelser og eksaminer lagt i særlige studienævn, hvor universitetslærere og studerende delte pladserne. Men der kan nok være grund til at sige lidt om konsekvenserne af den. Lad mig nævne et par af dem:

Den første var formaliseringen af de beslutningsprocesser og uddelegering af opgaver, der hidtil var sket hen over frokostbordet. I sig selv en paradoksals konsekvens af en bevægelse, der vel næppe kunne siges at have haft bureaukratisering og regeltyranni på dagsordenen. De nye styrende organer - institutråd og studienævn - krævede for det første en forretningsorden, der fastlagde reglerne for afholdelse af de fremtidige møder. Allerede her begyndte pindehuggeriet om udformningen af centrale dele af forretningsordenen. Og allerede her viste studenteroprørets folk sig som sande og vaskeægte bureaukrater. Studenterrådet havde for længst udarbejdet en standardforretningsorden, der sikrede de studerende optimal indflydelse og kontrol. Lærerne var ganske uforberedte på tingenes nye tilstand. De levede stadig videre i den fejlagtige opfattelse, at deres hovedopgave var at forske, undervise og vejlede de studerende. Kampen mellem lærere og studerende bestod nu i at få afbalanceret magtforholdet mellem grupperne til et niveau, der nogenlunde imødekom alle involverede parter. Det gav anledning til de første endeløse diskussioner. Men hermed hørte galskaben ikke op. Alle beslutninger blev nu henlagt til møder og hvert møde krævede en i tide udsendt dagsorden (for ikke at løbe ind i spørgsmål til proceduren), udfærdigelse af mødereferater, godkendelse af tidligere mødereferater etc. Livet på universitetet kom nærmest til at udfolde sig som et udvalgs møde på Christiansborg, hvor partierne enten ender i et kompromis efter lange tovtrækkerier eller forlader hinanden i vrede. Formaliseringen var i høj grad med til at stjæle fra den i forvejen sparsomme tid. Alene i løbet af tresserne tredobledes antallet af studerende ved Københavns Universitet fra ca. 5.000 til over 21.000. På et lille magisterstudium som pædagogik kunne vi i perioder i 1970'erne opleve, at holdstørrelserne steg fra 10-20 studerende til over hundrede. Vel ikke i sig selv noget skræmmende tal, men det blev det, når man samtidig tager den daværende stabs størrelse i betragtning.

De endeløse diskussioner fortsatte i et sandt møderaseri. Det var ikke usædvanligt, at en hel dag om ugen måtte afsættes til lovpligtige, men i realiteten ofte overflødige møder. De studerende, der ikke kunne stille sig tilfreds hermed, holdt desuden formøder, hvor strategierne for de egentlige møder blev fastlagt. Det

mest frustrerende var dog, at der sjældent var sammenfald mellem de studerende, vi som lærere mødte i undervisningen, og dem, vi kom til at sidde overfor i de styrende organer. De studerende, der mødte op til undervisningen, gav sjældent eller aldrig udtryk for utilfredshed – og hvis de gjorde, blev det ordnet på stedet – men i de styrende organer var situationen en ganske anden. Her sad vi over for studerende, der betragtede studiet som en kampplads til fremme af en bestemt pædagogisk-politisk ideologi med rødder bagud til studenterorganisationer, bestemte politiske partier etc. (alt til højre for SF blev betragtet som ”sort” og ”reaktionært” og med socialdemokraterne som de værste).

De sidste betragtninger fører mig over i den anden konsekvens, som jeg vil omtale, nemlig politiseringen af det faglige miljø. Sammen med den ny mødekultur var den i høj grad med til at forgifte miljøet. Sagt kort bestod det studium, som studenteroprørerne mødte, i indføring i fagets discipliner med hovedvægten lagt på pædagogisk idehistorie og begrebsanalyse. Det rimede meget dårligt med intentionerne hos de nye kamptropper i klassekampens tjeneste. Der skulle helt andre boller på suppen, såsom tværfaglighed, projektorienteret undervisning og såkaldt ”forfyldelse”. Hvis blot dette opkog af gamle amerikanske, progressive ideer, der for længst var forladt i hjemlandet, i videst mulig omfang blev forankret i marxistisk sociologi (endelig ikke borgerlig) og tilsat en sjat kapitallogik, ville samfundet i relativ nær fremtid kunne imødesee en kærkommen befrielse af kapitalen og af uddannelsessystemets undertrykkende funktion. Man tænker med dybtfølt vemod tilbage på de mange udgaver af Marx’ samlede værker, der i dag står og samler støv på de humanistiske fakulteter.

Da de gamle eksamensformer endnu eksisterede en rum tid (det blev der dog lykkeligtvis senere lavet om på) fandt de studerende på begrebet ”dobbeltkvalificering”. Den bestod i, at man var nødsaget til, dels at tilegne sig det ”traditionelle” stof af hensyn til eksamen, og fordi reaktionære lærere stillede sig i vejen for fremskridtet, dels et alternativt lærestof til uddannelsessystemets og samfundets frelse. Denne såkaldte dobbeltkvalificering blev brugt som argument i kampen om ansættelse af undervisningsassistenter og eksterne lektorer og udviklede sig til et politisk tovtrækkeri mellem de to ”partier” om stillingsopslag, sagkyndige udtalelser og de indsendte ansøgninger. Showet gentog sig hvert semester, da det nu var studienævnet og ikke lærerne, der fastlagde, hvad der skulle undervises i. Det ville unægtelig være en overdrivelse at sige, at det tilbagevendende postyr bidrog til at fremme saglige hensyn frem for politiske.

Det, der i dag kan undre, er, hvor lette ofre mange af de studerende var for demagogien. Studenteroprøret var først og fremmest de velformulerede studerendes tyranni. Flertallet orkede ikke at tage aktiv del i politiseringen. Der var trods alt tryggest i flokken, og studiet skulle jo gøres færdigt. Kun de færreste rejste sig ”trodsigt i vrimlen” og vovede at gøre oprør mod oprørerne. Men gruppepreset var unægtelig også til at tage at føle på. Påvirkningen af de nye studerende begyndte allerede på ruskurserne, hvor ”partiliniere” blev trukket op, og hvor de

samtidig fik forklaret, hvilke lærere der levede op til de nye tider, og hvilke der ikke gjorde. Bevidste forsøg på boykot af de læreres undervisning, der ikke havde set lyset, var et andet middel - skønt der intet sagligt var at indvende mod deres undervisning. Kampene i de styrende organer bredte sig samtidig som bølger af ubehag blandt de studerende. For hvem skulle man holde med? Hvad ville udfaldet af kampen blive?

Det virkelig skræmmende ved studenteroprøret – således som jeg mødte det – var, at det havde åbenlyst totalitære træk i sig og tenderede mod en konformitet, der burde være fremmed for studiemiljøet på ethvert universitet og enhver uddannelsesinstitution.

Sammenlægningen af to institutter

Der var meget lidt bevægelighed i antallet af nye faste stillinger i første halvdel af 70'erne. Det forhindrede de værste slagsmål omkring nybesættelser, men lagde sig også hindrende i vejen for en dækning af fagets områder, der matchede tiden og det stærkt voksende antal af studerende. Midt i 70'erne fik fakultetet derfor den ide at lægge Institut for teoretisk pædagogik sammen med Institut for anvendt universitetspædagogik ud fra den i og for sig logiske betragtning, at "Anvendt" havde relativt få kunder i butikken, men mange lærere, mens det forholdt sig omvendt med "Teoretisk". To af lærerne fra "Anvendt" ønskede imidlertid ikke at følge med over i det nye institut, som nu fik navnet Institut for pædagogik. Samtidig havde "Teoretisk" omsider fået tildelt en enkelt ny stilling og havde samtidig et professorat under besættelse. Det betød, at der under det nye institut var et professorat og tre nye stillinger til besættelse. Under det postyr, som besættelsen af disse stillinger gav anledning til, blev det rammende sagt, at kun udvalgte, der var sammensat efter formelen "En rød, en sort og en svensker", havde en rimelig chance for at passere gennem de styrende organer. Og sådan blev det også nogenlunde. Der er i øvrigt i denne sammenhæng ingen grund til at fordybe sig videre i forløbet omkring besættelsen af disse stillinger. For professoratets vedkommende kan der henvises til kronikken "Mummiespil ved Københavns Universitet", som den afgående professor skrev til Berlingske Tidende.

Resultatet af det hele blev, at det lykkedes studenterne at sætte sig markant på de nye stillinger. Dermed havde studenteroprøret omsider sejret og endegyldigt brudt lærersammenholdet. Resultatet viste sig hurtigt i en ny studieordning, der afgørende brød med det, studiet hidtil havde stået for. Den holdt kun nogle år, til kvalitetssænkningen blev så iøjnefaldende, at det kun var de mest resistente hard core grupper, der ikke kunne indse det. Hvad, der herefter fulgte, falder uden for rammerne af dette indlæg.

Afslutning

Set i tilbageblik er der ikke tvivl om, at frokostbordets tid var ovre, alene det stærkt voksende antal studerende krævede ændringer. Men den kluntede styrelseslov – der var genstand for stadig kritik, til den blev afløst af en ny i 1993 – gav studenteroprøret luft til at gøre tilpasningen til de nye krav kaotisk og forvirret. De institutter, der stærkest fik studenteroprøret at føle, blev utvivlsomt for en tid sat kvalitetsmæssigt tilbage. Spørgsmålet er, om de overhovedet har overvundet følgerne af det endnu. Det er endvidere mit indtryk, at de institutter, hvor studenteroprøret ikke fik held til at bryde lærersammenholdet, hvor "traditionen" blev fastholdt, samtidig med at den fagligt blev opdateret uden utidig politisk indblanding, også er de institutter, der er de bedst rustede til at møde de udfordringer, som vi i dag står overfor, og som er af en helt anden art.